

ВІКТОР АНАТОЛІЙОВИЧ КУНАХ (до 80-річчя від дня народження)

28 квітня 2026 р. українська наукова громада відзначила 80-річчя від дня народження і 60-річчя наукової діяльності Віктора Анатолійовича Кунаха — завідувача відділу генетики клітинних популяцій Інституту молекулярної біології і генетики НАН України, одного з провідних учених в галузі біології і біотехнології рослин, доктора біологічних наук, професора, члена-кореспондента НАН України.

В.А. Кунах народився 28 квітня 1946 р. в с. Селець Житомирського району Житомирської області. У 1969 р. з відзнакою закінчив Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка за кваліфікацією «біолог-генетик, учитель біології і хімії». Після навчання в університеті впродовж 1969–1971 рр. проходив строкову службу у лавах Радянської Армії у військовому званні гвардії лейтенанта.

Перші наукові дослідження розпочав в студентські роки в Інституті ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України з цитогенетичного дослідження рослинних клітин в культурі *in vitro*, де одночасно з навчанням на стаціонарі працював старшим лаборантом впродовж 1966–1969 рр. З 1971 р. і дотепер В.А. Кунах працює в Інституті молекулярної біології і генетики НАН України (ІМБГ), де і пройшов шлях від молодшого наукового співробітника до завідувача відділу генетики клітинних популяцій. Тут він виконав і у 1975 р. захистив кандидатську дисертацію «Цитогенетичне вивчення клітинних популяцій у культурі ізолюваних тканин рослин», яка стала першою з генетики культивованих клітин рослин на теренах СРСР. У 1989 р. став доктором біологічних наук, захистивши дисертацію на тему «Мінливість та добір у популяціях культивованих клітин рослин» в Інституті цитології і генетики Сибірського відділення АН СРСР. За його ініціативи у 1983 р. в ІМБГ створено лабораторію

генетики клітинних популяцій, на основі якої у 1989 р. сформовано відділ. У 1997 р. В.А. Кунаха обрано членом-кореспондентом НАН України зі спеціальності «фізіологія рослин, генетика».

Головний напрям наукових досліджень професора В.А. Кунаха — біологія культивованих *in vitro* клітин рослин. Його основні праці присвячено вивченню геномної мінливості у процесах дедиференціації та диференціації клітин, установленню закономірностей перебігу процесів геномної мінливості та добору в клітинних популяціях, пошуку шляхів регуляції мінливості у популяціях культивованих клітин і створенню на цій основі високопродуктивних клітинних штамів-продуцентів біологічно активних

сполук рослинного походження, перш за все для розробки та виробництва фітопрепаратів. Започаткував в Україні генетичні дослідження культивованих клітин, є засновником нового наукового напрямку — генетики клітинних популяцій.

В.А. Кунах вперше теоретично обґрунтував та експериментально підтвердив положення про те, що культура *in vitro* є новою, штучно створеною біологічною клітинною системою з особливими характеристиками, існування якої визначається популяційними закономірностями. Науковець разом з колегами створив кілька десятків унікальних клітинних штамів цінних лікарських рослин. Зокрема, впроваджено в промисловість перші у світі високопродуктивні клітинні штами раувольфії зміїної (джерело протиаритмічного алкалоїду аймаліну), женьшеню, родіоли рожевої, унгернії Віктора тощо.

В останні роки наукові інтереси В.А. Кунаха сконцентровано на проблемах молекулярної екогенетики рослин, зокрема хромосомного та молекулярно-генетичного поліморфізму природних популяцій рослин, що зростають у різних екстремальних умовах (Антарктика, Памір, високігірні райони Карпат, посушливі регіони Степу України тощо), дослідженні ролі та внеску пластичності геному, зокрема епігеномних змін, у процеси адаптації рослинних угруповань до умов зростання, у тому числі стресових. Разом із співробітниками очолюваного

ним відділу В.А. Кунах брав активну участь у виконанні науково-дослідної роботи у рамках Державної цільової науково-технічної програми проведення досліджень в Антарктиці на 2011—2027 рр. В результаті було встановлено екологічні, генетичні та біохімічні особливості квіткових рослин Антарктики, а також визначено деякі потенційні молекулярні механізми їх стійкості до стресу. Ці комплексні роботи здійснювалися у рамках міжнародного співробітництва з провідними ученими в цій галузі із США, Великої Британії, Німеччини, Польщі тощо.

У творчому доробку В.А. Кунаха понад 650 наукових праць, серед яких 2 підручника, 12 монографій та глав монографій з біології і біотехнології рослин, 44 авторських свідоцтва та патентів України та ЄСР на винаходи і корисні моделі.

Віктор Анатолійович Кунах — талановита й щедро обдарована людина, учений, який свій яскравий науковий талант віддає розвитку біологічної науки та підготовці гідної наукової зміни. Він успішно поєднує наукову роботу із педагогічною діяльністю, читав курси лекцій з клітинної селекції, клітинної та молекулярної біології, біотехнології, генетики у Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка, у Міжнародному Соломоновому університеті, Тернопільському національному педагогічному університеті ім. В. Гнатюка, Уманському національному університеті садівництва, Східноєвропейському університеті ім. Лесі Українки, Національному університеті «Києво-Могилянська академія» та ін. Під його керівництвом виконано і захищено 5 докторських та 20 кандидатських дисертацій.

Багато сил та енергії В.А. Кунах віддає громадській та науково-організаційній діяльності. Він є заступником голови Спеціалізованої вченої ради із захисту докторських дисертацій при Інституті молекулярної біології і генетики НАН України, був членом кількох спеціалізованих учених рад із захисту докторських дисертацій при інших наукових закладах, з 2020 р. — член дисертаційної ради 2415.01 за спеціальністю «Молекулярна біологія» при Інституті молекулярної біології і біотехнологій НАН Азербайджана. У 1995—2010 рр. — член експертної ради ВАК України, а з 2022 р. — член

Експертної ради МОН з питань атестації наукових кадрів з біологічних наук; перший віце-президент Українського товариства генетиків і селекціонерів ім. М.І. Вавилова (2002—2007), а з 2007 р. і дотепер — президент цього товариства. В.А. Кунах є членом президії Української асоціації біологів рослин, Німецького товариства полярних дослідників, головним редактором журналу «Вісник Українського товариства генетиків і селекціонерів» та збірника наукових праць «Фактори експериментальної еволюції організмів», членом редколегії низки наукових журналів, зокрема «Proceeding of the Latvian Academy of Sciences. Section B», «Biopolymers and Cell», «Цитология и генетика» («Cytology and Genetics»). З 2003 р. під його головуванням щорічно проходять Міжнародні наукові конференції «Фактори експериментальної еволюції організмів».

Неодноразово відзначені особисті заслуги ювіляра у розвитку вітчизняної науки. В.А. Кунах — лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (2005 р.), лауреат премії ім. В.Я. Юр'єва НАН України (2000 р.), премії ім. М.Г. Холодного НАН України (2007 р.), премії ім. С.М. Гершензона НАН України (2015 р.), нагороджений Грамотою Верховної Ради України за заслуги перед українським народом, відзнаками Президії НАН України, медалями ЄСР, срібною і трьома бронзовими медалями ВДНГ ЄСР, знаком «Відмінник освіти України» тощо.

Щиро вітаємо ювіляра з нагоди 80-річчя. Ваш життєвий шлях є прикладом відданості науці, високого професіоналізму та невтомної праці. Ваші наукові здобутки, вагомий внесок у розвиток сучасних досліджень і підготовку молодих учених стали важливою частиною наукового поступу України.

Нехай і надалі Вас супроводжують міцне здоров'я, невичерпна енергія, натхнення та нові ідеї. Бажаємо творчого довголіття, нових наукових здобутків і щасливих років у колі родини, учнів та колег.

ПРЕЗИДІЯ УКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА
ГЕНЕТИКІВ І СЕЛЕКЦІОНЕРІВ
ім. М.І. ВАВИЛОВА